

Les illes Medes, paradís del submarinisme

L'Estartit és una de les destinacions principals per fer submarinisme. L'augment de les immersions a les illes Medes, un ecosistema considerat la millor reserva natural de la Mediterrània, ha contribuït a desplegar el model turístic i a allargar la temporada més enllà de la de sol i platja.

Text > **RAMON MORENO I LÓPEZ**, editor i escriptor

Josep Pla dibuixava l'Estartit com un «poblet mariner, posat davant dels rocs de les Medes, literalment [en aquella època] deliciós» en els seus textos sobre l'Empordanet. El poble se situa, si fa no fa, a una milla, entre mestral i ponent, de les illes Medes, un arxipèlag que forma part, geològicament, del massís del Montgrí. El conjunt que coneixem com a illes Medes està format per set illots: Meda Gran, Meda Petita, Carall (Cavall) Bernat, Tascó Gros, Tascó Petit, Medellot i Ferranelles. Vint-i-una hectàrees i mitja de zona terrestre i cinc-centes onze de marines.

L'activitat dels pescadors a l'Estartit als segles XVII i XVIII hi va facilitar

la creació d'un petit nucli d'habitants que es va consolidar amb el temps, amb les Medes com a principal punt de referència. Pella i Forgas, a la seva *Historia del Ampurdán*, hi situa presència romana i també s'hi han trobat restes gregues. La ubicació estratègica de l'illot va fer que el rei Martí l'Humà hi construís una fortificació l'any 1413, però la pirateria va impedir l'establiment d'un nucli de població fix a l'Estartit i va dificultar l'activitat comercial a l'època.

De la pesca al turisme

Tradicionalment, l'Estartit era terra de mariners, pescadors i coralers, que també conreaven la terra per comple-

mentar els pocs diners que els oferia el mar. L'arribada del turisme i el seu desenvolupament com a dinamitzador de l'economia hi van crear noves oportunitats. Ja a les primeres dècades del segle XX, l'Estartit era destinació de famílies benestants que hi acudien a «prendre els banys de mar, que llavors eren practicats amb mesura i limitada concurrència», segons va escriure Pere Castells al *Llibre de la Festa Major de Torroella*. A partir de finals dels anys cinquanta, l'activitat pesquera hi va anar perdent protagonisme, no només pel desenvolupament del sector turístic, sinó també per altres causes, com ara la manca d'infraestructures portuàries o la mala comunicació del

>> *Les illes Medes des de l'Estartit.* (Foto: EMD L'ESTARTIT. JORDI RENART ROCA.)

poble. L'any 1930 hi havia cent trenta pescadors a la població. La flota actual, en canvi, se situa en deu embarcacions d'arts menors, que es dediquen principalment a la pesca de sèpies, orades, llobarros, sonsos i llagostes, segons dades del Grup d'Acció Local Pesquer Costa Brava, del qual forma part la Confraria de Pescadors de l'Estartit.

El desenvolupament del turisme a partir de la segona meitat del segle passat va afavorir la transformació social de l'Estartit i la construcció d'hotels, apartaments, càmpings i comerços adreçats, de manera gairebé exclusiva, als turistes que s'hi desplaçaven a l'estiu.

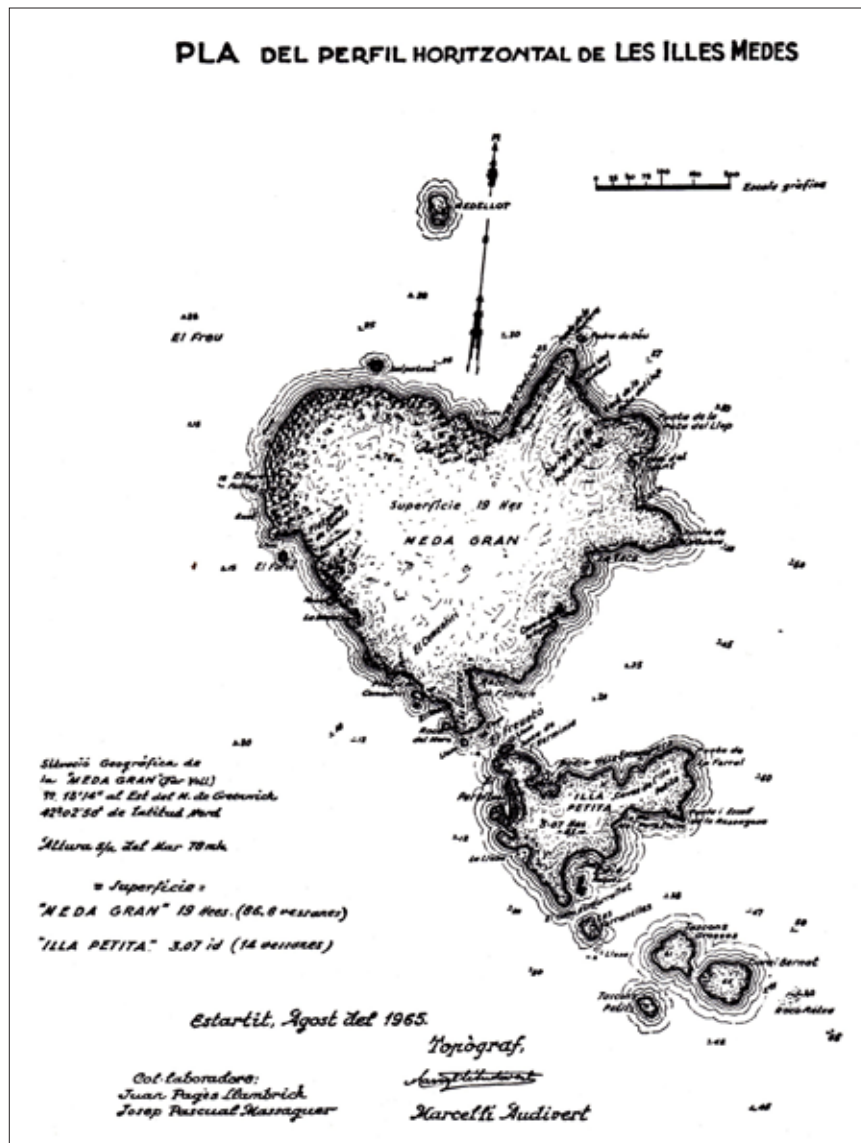
Però més enllà del turisme de sol i platja, en el qual ha de competir amb altres destinacions de la Mediterrània, les activitats marines i subaquàtiques van prendre una importància cabdal en el model turístic de l'Estartit a partir dels anys vuitanta; unes activitats que acabarien revivint un sector que s'esllanguia en una crisi de model. El fons del mar ha convertit les illes Medes en un ecosistema que es considera la millor reserva natural de la Mediterrània occidental i en la destinació de submarinistes d'arreu del món, i hi ha facilitat la creació de nous productes turístics lligats a la natura.

Els primers practicants

El primer submarinisme a les illes Medes es va derivar de la pesca de coral. Com assenyala Marcel·lí Audivert al seu llibre imprescindible *L'Estartit i les Medes: Biografia d'un poble de la Costa Brava*, l'extracció del coral, criad «dins les coves i els avencs submarins de les Medes» es remunta a mitjan segle XVIII. En un principi es pescava «amb coralleres rudimentàries, després van venir els clàssics bussos, i ara ho fan els homes-peix, amb escafandre autònom».

Va ser al darrer terç del segle XIX que van començar a aparèixer a l'Estartit els submarinistes equipats amb un escafandre en forma de casc voluminós i un vestit impermeable de goma gruixuda que rebia el subministrament d'aire des de la superfície. Als peus, unes «sabates» grosses de plom i un llast al cos per mantenir la posició vertical.

L'any 1954, l'explorador i biòleg marí Jacques-Yves Cousteau va visitar les illes Medes per explorar-ne el fons

>> Pla de les illes Medes del 1965. (FONT: MARCEL·LÍ AUDIVERT)

marí, i va quedar seduït pels corals, les coves submarines i un ecosistema ric en espècies. Cousteau havia inventat, l'any 1943, el busseig modern, i es va convertir en un dels investigadors i divulgadors del fons del mar més importants.

Vint-i-tres anys de parc natural

L'estudi exhaustiu dels sistemes naturals de les illes Medes va començar l'any 1980 i les primeres lleis de protecció es remunten a l'any 1983, en què s'hi va prohibir la pesca i l'extracció de recursos marins vius. L'any 1992, el Pla d'Espais d'Interès Natural va fer efectiva la protecció de la zona emergida de les illes Medes. Tot plegat va culminar l'any 2010 amb la creació del Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter, que reconeixia «un mosaic de

paisatge i ecosistemes terrestres, litorals i marins excepcional» i n'establí les normes de planificació i gestió, a banda de la conservació.

Si bé la flora de les Medes és més aviat escassa a causa de les dures condicions climatològiques de vent, salinitat i dejeccions dels ocells marins, el fons del mar s'obre com un paradís invisible de fauna i flora marina. La protecció ha contribuït a augmentar-hi la densitat d'espècies com el mero, l'orada, el llobarro o el corball, així com a recuperar les colònies de coral.

Les activitats econòmiques i recreatives estan estrictament regulades a la zona de les illes Medes, tant pel que fa a les empreses com al gaudi particular. La llei que declara el Parc Natural del Montgrí estableix també la «reser-

>> Jacques Cousteau a les Medes, el 1954.
(Foto: FRANCESC CATALÀ ROCA)

va natural parcial marina de les illes Medes» i en regula l'administració i els usos. Pel que fa al submarinisme, actualment s'hi estableix un màxim d'immersions que es regulen segons

l'estat de conservació que marquen els informes de seguiment científic que n'elabora la Universitat de Barcelona. Per a l'any 2022 s'hi va establir una quota de 70.628 immersions amb escafandre autònom a les catorze zones d'immersió de l'àrea protegida, que es distribueixen entre els centres d'immersió professionals (amb un màxim de quaranta-cinc submarinistes i dues embarcacions alhora per zona) i els particulars que vulguin practicar el busseig per lliure. Dues d'aquestes zones, el Medallot i la Pota del Llop, són de protecció alta, i l'activitat hi ha està encara més restringida; de fet, al Medallot no es permeten les immersions. Per a aquest any 2023 està prevista una reducció del 2 % de la quota.

Una oferta especialitzada

El desenvolupament del submarinisme també ha comportat una evolució del negoci turístic. L'any 1983 hi havia dues empreses dedicades als esports subaquàtics, mentre que ara a l'Estartit hi trobem dotze centres d'immersió que poden operar a la reserva de les illes Medes.

A l'Estartit, l'Hotel Les Illes va començar a treballar amb submarinistes l'any 1982 i l'any 1985 va obrir el seu propi centre de busseig, com altres

>> Les illes Medes. (Foto: COSTA BRAVA SUB)

centres que han sorgit a partir d'un negoci hotelier. D'origen i caràcter familiar, el propietari actual, Genís Dalmau, destaca que l'Estartit té una sèrie de condicionants que el fan un lloc ideal per practicar el submarinisme: la proximitat geogràfica als mercats; el fet que es pugui anar a peu a tot arreu i també que en vint minuts els submarinistes són al lloc on faran la immersió. «Això passa a molt poques destinacions de busseig», diu Dalmau. Destaca també que a l'Estartit es poden fer la majoria de tipus d'immersions que els agraden als submarinistes: immersions de paret, túnels i coves, o al mig de l'aigua, navegant amb la brúixola... «Ens falta un vaixell enfonsat», recor-

>> Una barca tornant d'una immersió. (Foto: GENÍS DALMAU)

da Dalmau, que és una de les coses que atreu més els submarinistes. I és que el transbordador *Reggio Messina*, que la Generalitat va comprar i enfonsar l'any 1992 a prop de la Foradada, a uns trenta metres de profunditat, es va partir a causa de les llevantades i el mal temps abans que hi estigués assentat fermament i es va trencar en tres parts, cosa que li resta un cert atractiu.

Sí que és un atractiu, però, l'estàtua d'un dofí que hi ha en una cova de la Meda Petita. Submarinistes del Centre d'Activitats Subaquàtiques de la Costa Brava la hi van col·locar l'any 1976, a tretze metres de profunditat, com a símbol i reivindicació de la protecció del fons marí de les Medes. Aquella primera estàtua de ferro es va malmetre amb el temps i la sal, i va ser substituïda l'any 1993 per una altra d'igual feta de bronze, que s'ha convertit en un dels elements més fotografiats del paratge.

Les diferents zones i profunditats de les illes Medes hi permeten tota mena d'immersions. A les zones de poca fondària hi ha una densa cobertura d'algues ben il·luminades i més d'un centenar d'espècies; per sota dels quinze metres, algues ben adaptades a la manca de llum, grans blocs de roques i la companyia de corals, estrelles, gorgònies, pops i llagostes. I més enllà dels vint metres s'entra en la foscor habitada per corals, on conviuen més de sis-centes espècies animals. L'entorn natural combina amb una oferta àmplia de centres hotelers, de busseig, de restauració i de comerç, i un ventall important de botigues de material de submarinisme, esports nàutics i complements.

Un 60 % de francesos

Per a Genís Dalmau, la combinació d'elements naturals i aquesta oferta, afegits a una bona relació qualitat-preu, «és una barreja que fa guanyador» l'Estartit en aquest segment turístic, com corrobora el fet que el 80 % de les persones que venen per practicar immersió repeteixen cada any o cada dos, i algunes, més d'un cop l'any. La procedència dels practicants és majoritàriament francesa (el 60 %), ja que en aquest país el submarinisme és un esport destacat (amb cent cinquanta mil membres federats i una delegació específica del Ministeri d'Esports), seguida d'un reguitzell de practicants catalans, alemanys, italians,

>> Submarinistes al vaixell. (Foto: GENÍS DALMAU)

holandesos i belgues, entre d'altres. El sector del turisme subaquàtic s'adreça específicament a les illes Medes i, probablement, no visitaria l'Estartit si no fos per practicar aquest esport.

L'emergència d'aquest turisme submarí, amb una oferta especialitzada que genera una despesa superior a la mitjana, ha contribuït també a allargar-hi la temporada turística. Els tres mesos tradicionals de sol i platja s'han convertit en una temporada que arrenca a l'abril i arriba fins a la darrereria de novembre, amb activitats que no no-

més se centren en el submarinisme, sinó també en la immersió lleugera (tant a les illes Medes com a la costa del Montgrí), cursos i batejos de submarinisme, excursions al parc natural i altres activitats nàutiques, com ara lloguer d'embarcacions o cursos de vela. L'impacte d'aquest turisme «que mira al mar» a tota la Costa Brava s'ha quantificat mitjançant un estudi de les cambres de comerç gironines en cinc-cents seixanta milions d'euros l'any 2021. Directament, els centres d'immersió de la Costa Brava donen feina

a més de tres-centes persones. Aquest personal comprèn patrons d'embarcacions, instructors i guies i personal auxiliar, que han de tenir les titulacions corresponents i necessiten formació continuada.

El ritual del submarinisme

Les immersions tenen un component de ritual i de confraternització, de compartir experiències d'altres immersions fetes, de repassar les fotografies i marcar els moments. Abans de la immersió, els bussejadors reben les informacions i indicacions per part dels instructors amb el perfil de la immersió, la zona, les recomanacions de descens, quina profunditat és la millor i què hi veuran. També els fan algunes advertències, com ara quan hi ha coves, que són especialment perilloses i representen una activitat de risc que en molts casos requereix una formació i un entrenament especial, així com material específic d'espeleobusseig, i els recorden el protocol que s'ha de seguir en cas que hi hagi alguna incidència. També es recorda als submarinistes que estan en una zona especialment protegida i s'insisteix que no interfereixin en la vida marina (tocant o alimentant els peixos o enfocant als ulls els animals amb les càmeres, per exemple), ni toquin (voluntàriament o involuntària) la posidònia o el corall. L'objectiu és reduir al màxim el contacte amb la vida del fons marí, que en l'última dècada s'ha reduït un 30 %. Un instructor els acompanya en la immersió, comprova que duguin l'equip complet, en bones condicions i ben posat, en controla el descens i els guia per l'itinerari.

Els centres d'immersió faciliten tot el que es necessita per practicar submarinisme, des del lloguer del material a la gestió de la llicència. Al port de l'Estartit hi ha quinze vaixells dels centres d'immersió amb una capacitat d'entre dotze i quaranta persones, més tot el material dels equips d'immersió. Prop de la meitat estan equipats amb un ascensor per facilitar l'accessibilitat a l'aigua dels submarinistes, i tots tenen una embarcació auxiliar per millorar la seguretat i poder fer un rescat o una assistència en cas de necessitat,

>> *El paradís submari de les Medes.*
(Foto: HOTEL ILLES. MAËLLE TABASTE.)

sobretot quan algun practicant està cansat i no pot arribar al vaixell o ha estat arrossegat pel corrent.

Cada immersió requereix una autorització administrativa preceptiva i el pagament d'una taxa, que actualment està fixada en 5,30 euros. El parc natural té un règim d'autonomia econòmica i les taxes que s'ingressen (per les activitats, la immersió lleugera, el fondeig i l'amarrament, etc.) contribueixen a mantenir-lo i a redactar-ne estudis científics.

No hi sol haver gaires accidents. Els més comuns tenen a veure amb saltar-se la parada de descompressió a l'hora de tornar a la superfície, de manera involuntària o per un ensurt a l'aigua. Avui dia, però, l'ús habitual (i imprescindible) dels ordinadors de busseig (que el submarinista pot programar d'acord amb la seva fisiologia), fa que aquests problemes es donin puntualment. Genís Dalmau, que a més té una llarguíssima experiència com a submarinista, remarca que «normalment, quan hi ha accidents d'aquest tipus és perquè es té alguna patologia prèvia». El protocol d'accidents activa de manera immediata l'helicòpter d'emergències i la cambra de descompressió de l'Hospital de Palamós (una de les dues que hi ha a Catalunya) està disponible les vint-i-quatre hores. En casos greus de rescat i salvament intervé el Grup Especial de Salvament de la Guàrdia Civil espanyola, que té la seu a l'Estartit.

El repte del canvi climàtic

Entre els reptes de futur destaca aconseguir conjugar l'activitat econòmica amb les transformacions que porta el canvi climàtic, les conseqüències del qual ja es deixen veure a les illes Medes. Genís Dalmau reconeix que «el canvi climàtic ens ha passat per sobre a nosaltres i a tot el que preveia la llei». Llevantades com les del 2016 o l'augment de la temperatura i de l'acidesa de l'aigua del mar, que ja afecten la fauna del fons marí de les illes, establiran un nou paradigma en la relació entre les activitats com el submarinisme i el medi natural. D'altra banda, des del sector s'insisteix a potenciar la costa del Montgrí, fora dels límits de la zona restringida de les illes Medes, per practicar submarinisme sense tantes restriccions però amb el mateix atractiu.